

Chorals en pajais nordics

Spievels da bramas cuminaivlas

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

■ **Er en noss tschientaner secularisà san blers umans imnis religius ordador, almain per part. Quai vala spezialmain en quels pajais ch'èn vegnids bullads da la reformaziun iniziada da Martin Luther (1483–1546); lez metteva fitg grond pais sin il chant da baselgia e ha cumponì sez plis imnis tudestgs ch'ins ha lura adattà ad auters linguatgs.** Gnanc in tschientaner suenter sia mort ha retg Gustav Adolf da Svezia (1594–1632) fatg guerra en num dal protestantissem luteran. La superpussanza svedaisa dominava la Finlanda, l'Estonia, bunamain l'entira Svezia d'oz e pliras autras regiuns sper il Mar baltic. Al 21avel congress dal Circul internaziunal da perscrutaziun imnologica (Ljubljana 2001) han t. a. scienzads da Svezia e Finlanda analisà l'influenza dals chorals sin l'identitad da lur pajais. La Svezia dumbra oz strusch 9 milliuns olmas; 5,6 % dals passa 5 milliuns Finlandais d'oz èn da linguatg svedais. Fitg instructivs eran cunzunt trais referats davart teologia e musica sacrala: Karl Johan Hansson (Universitad svedaisa d'Åbo/Turku, Finlanda), Anna J. Evertsson e Sven-Åke Selander (Universitad da Lund, Svezia). Grazia a las actas (1) pudainsa ussa leger ils texts da lur referats.

Tge imnis avais il pli gugent?

La reformaziun ha promovì l'elavuraziun e publicaziun da chorals svedais e finnais. Cumpetent en lez regard era il retg sco chau da la baselgia. Hansson: «1695 ha'l lubì e fatg duvvar in unic choral per l'entir pajais (...). Tut la gliued (...) empredeva ils medems imnis e s'identifitgava cun els. Ils chorals uffizials han ins duvrà ditg, quel da 1695 durant 125 onns en Svezia e 200 en Finlanda» (p. 281); be il linguatg, finnais u svedais, midava tenor la pravenda. «2001 han ins cumplenì ina retschertga imnologica nordica (...). Ins ha tramess var 7000 questunaris en Danemarc, Finlanda, Islanda, Norvegia e Svezia. Las respostas (...) din sch'ins enonuscha insumma imnis, co ch'ins als resenta, quant enavant ch'ins als chanta, nua

ch'ins als ha emprendids euv. (...). I dat in cudesch da chorals en 88% da las chasas finlandaisas e 75% da las svedaisas (...). La mesadad da la gliued (48% en Finlanda, 54% en Svezia) sa ordador almain ina strofa da 1–5 imnis. 5% en Svezia e 9% en Finlanda sa ordador almain ins strofa da pli che 20 imnis (...). Il medem, 'Den blomstertid nu kommer' ('Ussa vegn il temp da las flurs'), è il pli popular en Svezia sco er en Finlanda, tar la gliued da linguatg svedais sco era tar ils Finnaiss. Set dals diesch pli populars eran ils medems en Svezia e tar ils Finlandais da vierva svedaisa; quatter da quels eran ils medems per omaduas gruppas da Finlanda (...). 'Den blomstertid nu kommer' chant'ins en mintga scola en primavera a la fin da l'onn da scola» (pp. 282).

Che la gistia flureschia sco la natira!

Evertsson analischa quest imni da la fin dal 17avel tschientaner. L'emprima strofa, quella ch'ins chanta dapli, descriva la natira da stad senza numnar Dieu. Tenor la segunda e la terza «tira endament la natira verda Dieu il Creatur e sia bontad. Da cuntin è'l activ en sia creaziun. Il chant dals utschels stimulescha ils carstgauns a chantar ensemen imnis da laud a Dieu» (p. 282). En la quarta strofa sa drizza il poet a Jesus, al supplitgond da «stgandar il fraid da noss spiert» e «derscher amur en ils cors». L'imni finescha cun in'uraziun: «Che la funtauna da vita culia ord il fundament profund dal pled [da Dieu]» («Låt livets källa flöda ur Ordets djupa grund», p. 301). «Ordet», «il pled [da Dieu]», è er il titel d'in film renumnà e profundamain religius dal Danais Carl Theodor Dreyer (1889–1968). «Den blomstertid nu kommer' tracta cunzunt da la vita e mort, cun il return da la vita sco tema principal; dentant n'excluda'l betg las varts pli stgiras e grevas da la vita, (...) quai che tementa e fa mal» (pp. 301–302). Selander referescha davart imnis svedais dal 20avel tschientaner che fan stim dal mal en il mund. In d'els, da 1936 (cità p. 286), sa chatta er en il «Svenska psalmboken» da 1986 (nr. 102): «Greva e dolurusa è l'entira agonia

dal mund sin il cor da Jesus. El ans cloma a parter il pais e turment da lez burdi, a na parter be la legria, mabain era la suffrientscha». In imni da 1973 («Svenska psalmboken» nr. 192) unescha la brama da gistia ed il maletg da la flurizium: «Che la gistia flureschia ('blomma') nua ch'i regia malgistia!» (cità p. 288). Ils teologs nordics fan ressortir «la responsabladad da la carstganadad per la natira e creaziun» (Selander, p. 291).

«In ferm chastè»

La Svezia, sco la Svizra, na fa pli guerra dapi il congress da Vienna 1815. La Finlanda perencunter ha stuì far trais guertras, en l'emprima mesadad dal 20avel tschientaner, per resister al regl da dominar da la Russia sovietica. In dals imnis ils pli populars en Finlanda, il tschintgavel en la rangaziun, è perquai la versiun finnaissa u svedaisa («Svenska psalmboken» nr. 237) d'ina cumposiziun da Luther sez, famosa en l'entir mund protestant: «Ein feste Burg ist unser Herr» («Coral» rumantsch ladin nr. 83). Il Svedais finlandais Hansson rapporta: «Lez è quasi vegnì in segund imni naziunal, il religius, (...) e vegn adina chantà tar celebrazions politics en baselgia, cults divins militars ed al Di da l'indipendenza [ils 6 da december, G. S.-C.]. Da Nadalnotg, cur ch'ins proclama la pasch da Nadal sin il martgà vegl d'Åbo/Turku, tenor in usit che va enavos enfin al 13avel tschientaner, chant'ins 'Ein feste Burg' sco davos imni (...). La saira da Silvester, cur ch'il pievel da Helsinki sa rimna sin la Piazza dal senat, segna lez imni l'entschatta da l'onn (...). El reflectescha ina cardientscha pli civica che cristiana (...). En cults divins normals vegn el chantà darar, perquai ch'el è ferm collià cun eveniments naziunals» (p.282).

Chanzuns da libertad

Quai fa endament la relevanza dal chant choral en l'emancipaziun d'in pievel nordic parentà cun il finnais e da tradiziun luterana, quel da l'Estonia (oz 1,36 milliun olmas): «I n'è betg per nagut ch'in vegl proverb di: 'Cur ch'ìls Estons èn en privel, entschaivan els a chantar' (...). Dals 18 als 21 da zercladur 1869 ha

[l'unìun da cultura populara] 'Vanemuine' envidà ad ina festa da chant che ha sa sviluppada enfin ad oz ad in'occorrenza centrala da la vita spiertala estona (...). Igl era il 50avel anniversari da l'emancipaziun da la sclavitid. Ils organisateurs davan pais a la collavuraziun da chors purils e chors-baselgia ord intsches giud via per arranschar la festa. Finalmain han 845 umans chantà a Tartu durant trais dis avant var 12 000. Pervi da l'approvaziun imposanta han ins stuì repeter la festa, l'emprim mintga diesch onns, lura mintga quatter u tschintg onns (...). En il temp da Stalin dominava la propaganda sovietica; chors da schuldada russa fachevan or ina gronda part dal program (...). In public da 300 000 personas ha sa rimnà en fanadur 1990 per la davosa festa da chant avant la restauraziun da l'indipendenza. Per l'emprima giada dapi la segunda guerra mundiala pudev'ins chantar l'imni naziunal» (2). Ma gia la festa da chant da 1988 han ins numnà «la revoluziun che chanta». Ina perditga: «Millis e millis umans tschentads tadlavan e chantavan; l'entir champ era cuvert da bandieras naziunals estonas, blauas, nairas ed alvas. La festa sa prolungava da saira a saira, ins vegniva en rotschas mintga giada pli grondas, la fulla crescheva sco ina lavina, uschia durant var duas emnas (...). Ins chantava bleras chanzuns naschidas en quels dis e che vegnan segir a restar en l'ierta culturala estona (...). Ins na chantava betg chanzuns popularas e gnanca chanzuns artisticas, mabain tallas ch'ins pudeva chapir be en quella situaziun e ch'eran naschids da lezza; il di suenter valevan ellas sco popularas (...). Ils texts eran avertamain politics ed appellavan al patriotissem che sa dasdava puspè» (3). Uschia ha il pievel eston sa liberà da l'oppressiun russa.

1) Jan R. Luth e Hedda T. Durnbaugh, I.A.H. Bulletin 28. Groningen (Instituut voor Liturgiewetenschap, ISSN 0925-5451) 2002. Adressa: Oude Boteringestraat 38, NL-9712 GK Groningen.

2) Klemens Ludwig, Estland. Minca (C. H. Beck, ISBN 3 406 44781 3) 1999, pp. 118–119.

3) Andreas Oplatka, Lennart Meri, Ein Leben für Estland. Turigt (Neue Zürcher Zeitung, ISBN 3 85823 762 0) 1999, p. 280.